

Doktori kurzustervezet

Balogh Csaba

1. Kontextualizált ószövetségértelmezés: Ókori közel-keleti szövegek és az ószövetségi historiográfia

Ma már aligha kérdőjelezné meg valaki azt, hogy az Ószövetség megértésének elengedhetetlen előfeltétele annak a kontextusnak a megismerése, amelyben a bibliai szövegek keletkeztek. Nagyjából a 19. század második fele óta tisztában vagyunk azzal, hogy az ókori Közel-Kelet kultúrájának megismerése hozzájárul bibliaértelmezésünkhöz. Ez a kulturális kontextus pedig mindenekelőtt az adott korban keletkezett szövegeken keresztül, illetve azok reflektált feldolgozása révén válik hozzáférhetővé. Ennél lényegesebb viszont a módszertani kérdés: milyen értelemben járulnak hozzá e szövegek a bibliaértelmezésünkhöz? Az egyszerű konkrét bibliai kívüli hivatkozásokon túl sokkal több értékes, közvetett információ rejlik ezekben a dokumentumokban, mint azt gondolnánk. Az előadás az Ószövetség értelmezésére nézve jelentős ókori közel-keleti, esettanulmányként főleg az ókori történetíráshoz kapcsolódó szövegek hasznosításának lehetőségeit vizsgálja, kategóriákat állítva fel, és konkrét szövegekkel illusztrálva azokat.

Bibliográfia

- Balogh Csaba: Júdai deportáltak a babiloni adminisztratív szövegekben. Források az ókori Izrael történelméhez. In: Egeresi László Sándor (szerk.): *Adalékok Izrael történetéhez. Ünnepi kötet Karasszon István 65. születésnapja alkalmából*. Komárom: 2020. 38-88
- Balogh Csaba: Jeruzsálem a dávidi királyság kialakulása előtt, az Amarnai levelek tükrében. In: *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 4 (2013), 9-38.
- Chavalas, Mark W. – Younger Jr., K. Lawson. *Mesopotamia and the Bible. Comparative Explorations*. Grand Rapids: Baker, 2002, 21-67; 288-329.

2. Exkluzivizmus és intolerancia az Ószövetségben és az ókori Közel-Keleten. Egy (tév)képzet árnyalatai

Az Ószövetség sok szövegében úgy jelenik meg Izrael mint a világ többi népe közül kiválasztott nemzet, aki a teremtővel nemcsak egy sajátos, hanem kizárólagos kapcsolatban él. Egy toleranciára épülő társadalom akár veszélyesnek is tekintheti ezt az enklávetológiai, főként akkor, ha az itt megjelenített szövegeket és szemléletmódot valaki a mai társadalomra nézve is irányadónak tekintené. Minden olyan modern teológiai intézménynek, amelynek tanrendjében a bibliai hagyományok nem csupán vallástörténeti dokumentumként jelennek meg, hanem a normatív corpus részeként, foglalkoznia kell e

szövegek által felvetett problémával. Mert pontosan ez a mérvadó jelleg az, amely miatt az a szöveggyűjtemény problémássá válhat. Éppen azok a modern olvasók, akik különböző mértékben ráhangolódnak az Ószövetség lelkületére, nehezen tudják összebékíteni e szövegek normatív jellegét a modern tolerancia és emberi méltóság eszméivel. Az előadás megvizsgálja ennek az Ószövetséghez kapcsolódó képzetnek a létjogosultságát, illetve árnyalatait.

Bibliográfia

- Smith, Mark S. *God in Translation. Deities in Cross-Cultural Discourse in the Biblical World*. Tübingen: Mohr Siebeck – Grand Rapids: Eerdmans, 2008, 37-90.
- Zevit, Ziony. *The Religions of Ancient Israel. A Synthesis of Parallaxic Approaches*. London: Continuum, 2001, 668-678.
- Zsengellér József. Creatio ex fermento rubro? In: *Ókor* 20.1 (2021), 11-25.
- Zsengellér József. Egy történelmi töredék az asszír kori Izraelből? Amherst 63 papyrus XVII 1–6. *Antik Tanulmányok – Studia Antiqua* 68.2 (2024) 99-114.

3. Ószövetségi szövegértelmezés az empirikus szövegtörténeti kutatások fényében

A klasszikus történetkritikai bibliatudományban (19-20. század) az Ószövetség szövegének alakulását illetően a vizsgálatok gyakran egy-egy tudós intuíciójára, gondolkodásmódjára, előfeltevéseire vagy találgatásaira épülő hipotézisek köré szerveződtek. Ezek közül a későbbi adatok fényében néhány spekulatív hipotézis megerősítést nyert, másokat viszont megcáfoltak (például a Holt-tengeri tekercsekből származó adatok, nyelvészeti vizsgálatok, régészeti vagy epigrafikus leletek, az írástudó iskolák és módszereik kutatása vagy a kódikológiai eredmények alapján). A 20. század vége felé az Ószövetség keletkezéstörténete tanulmányozására elkezdett körvonalazódni egy kevésbé szubjektív módszer, amelyet empirikus, azaz bizonyítékokon alapuló irodalomkritikának nevezhetünk, egyre inkább felváltva a korábbi kritikában ismert intuitív vagy spekulatív tényezőt. Az előadás ezt a kutatómódszertani eszköztárat elemzi konkrét szövegeket használva illusztrációként.

Bibliográfia

- Tigay, Jeffrey H. (szerk.), *Empirical Models for Biblical Criticism*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 1985, 1-20, 97-130.
- Müller, Reinhard – Pakkala, Juha – Romeny, Bas Ter Haar. *Evidence of Editing: Growth and Change of Texts in the Hebrew Bible*. RBS 75. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2014. ([online](#))

- Müller, Reinhard – Pakkala, Juha. *Editorial Techniques in the Hebrew Bible. Toward a Refined Literary Criticism*. RBS 97. Atlanta: Society of Biblical Literature 2022, 1-42 ([online](#))

4. Ézsaiás teológiájának kevésbé ismert vonatkozásai

Ézsaiás könyve páratlan hatástörténettel rendelkezik már az Ószövetségben is, de különösen az ezt követő zsidóságban, illetve az ebből kinövő keresztyénségben. Nem véletlen, hogy a könyv kiemelkedő érdeklődésre tart számot a modern bibliakutatásban is. Az előadás mellett érvel, hogy a rendkívüli érdeklődés ellenére a könyv vizsgálatában még mindig jócskán akad feltérképezetlen terület. Ilyen például az Ézsaiás könyvében belüli verbalitás, az istenihez viszonyuló verbális megnyilvánulás motívumának a vizsgálata, amely valójában a könyv egyik teológiai értelemben vett alaprétegét képezi, s amelynek körvonalazása, tudatosítása nélkül aligha ragadható meg a Kr.e. 8. századi próféta üzenete, illetve ennek hatástörténete.

Bibliográfia

- Uhlig, Torsten. *The Theme of Hardening in the Book of Isaiah. An Analysis of Communicative Action*. FAT 2.39. Mohr Siebeck, Tübingen 2009.
- Glazov, Gregory Yuri. *The Bridling of the Tongue and the Opening of the Mouth in Biblical Prophecy*. Journal for the Study of the Old Testament – Supplement Series 311. Sheffield: Sheffield Academic Press, 2001.
- Hartenstein, Friedhelm. *Die Unzugänglichkeit Gottes im Heiligtum. Jesaja 6 und der Wohnort JHWHs in der Jerusalemer Kulttradition*. WMANT 75. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1997.